

Saimaan ammattikorkeakoulu
Liiketoiminta ja kulttuuri Imatra
Kuvataide
Kulttuuriyrittäjyyden koulutusohjelma (YAMK)

Pirjo Tikkinen

Paikkani

Paikan merkitys taiteellisessa työskentelyssä

Tiivistelmä

Pirjo Tikkinen

Paikkani. Paikan merkitys taiteellisessa työskentelyssä, 25 sivua, 1 liite

Saimaan ammattikorkeakoulu

Liiketoiminta ja kulttuuri Imatra

Kuvataide

Kulttuuriyrittäjyyden koulutusohjelma (YAMK)

Opinnäytetyö 2013

Ohjaaja: kuvataiteilija Denise Ziegler

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää paikkalähtöisyyden, paikkakokemuksen ja paikan hengen vaikutusta ja välittymistä taiteelliseen toimintaan: niin omaani, kuin muutaman muunkin tähän tutkimukseen valitsemani taiteilijan työskentelyyn. Välittyykö paikan henki? Onko paikalla merkitystä ja jos on, niin mihin seikkoihin?

Aineisto pohjautuu taiteilijan työpäiväkirjoihin (teksti- ja kuvamateriaalia), taiteilijahaastatteluiden litterointeihin sekä aiheeseen liittyvään ja sitä tukevaan lähdekirjallisuuteen. Työssä käytettiin autoetnografista tutkimustapaa – taiteilijan ollessa taiteilija-tutkija, joka käyttää omia kokemuksiaan löytääkseen vastauksia asettamiinsa tutkimuskysymyksiin paikan synnyttämästä taiteesta ja taiteilijan roolista tässä prosessissa.

Henkilöhaastatteluiden, oman työskentelyprosessikuvauksen ja lähdekirjallisuuden kautta taiteilijan ajatukset paikkalähtöisyydestä taiteen tekemisessä syventyivät ja vahvistuivat. Asuin- ja työskentelypaikalla on merkitystä. Parhaimmillaan se toimii inspiraation lähteenä ja valtavana materiaalipankkina. Taideteoksen tekemisessä taiteilija ei ole kuvannut näkemäänsä, vaan pikemminkin hän on halunnut kuvata paikkakokemustaan tietystä näkökulmasta, heijastaen siihen oman aikansa tapaa kuvata ympäristöään. Siihen sisältyvät hänen ideansa, hänen tapansa ilmaista haluttu asia, muotokieli ja näistä rakentuva kokonaisuus. Teos ei ole ensisijaisesti esine. Se on yhteenveto hänen paikastaan.

Asiasanat: paikkalähtöinen taide, paikan henki, keramiikka

Abstract

Pirjo Tikkinen

My Place, Importance of the Place for Artistic Work, 25 pages, 1 appendix

Saimaa University of Applied Sciences

Faculty of Business and Culture, Imatra

Degree Programme in Cultural Entrepreneurship (Fine Arts)

Master of Culture and Arts 2013

Instructor: Denise Ziegler, Visual Artist

The objective of the study was to find out how the place affects artistic activity. How does the spirit of place affect my work, and few other artists' work which I have chosen for this study. Is the location in relevance and if so, on what? How can we transmit the spirit of the place?

The research material is based on my working diaries (text and image), artist interviews, transcripts, as well as the related and supporting source material. I use autoethnographical research method. I am an artist-researcher who utilizes her own experiences to find the answers to the place-generated art and the artist's role in this process.

My conclusions with artists' personal interviews, my working process description and with literature through my thoughts of the place-based art deepened and strengthened. In my opinion, the place of residence and working place is important. At best, it is a huge source of inspiration and material bank. Making a work of art I have not described what I saw, but rather I wanted to portray a specific point of view to the place experience, I reflected my present ways to describe the environment. It includes the idea, way of expressing the desired thing, the shape of the language and of these, which build an entity. My work is not primarily an object. It is a summary of my place.

Keywords: the place-based art, the spirit of place, ceramics

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	5
2 Paikkani.....	6
2.1 N/lat 61° 34.089', E/lon 29° 42.321'.....	7
2.2 Globaali paikan tuntu.....	8
2.3 Paikan henki.....	8
2.4 Paikkakokemus – mielikuvien paikka.....	10
3 Paikkalähtöinen työskentely.....	11
3.1 Paikkalähtöinen taide.....	12
3.2 Työskentelyprosessini.....	12
3.2.1 Kuvamateriaalin hankinta.....	13
3.2.2 Savea läheltä.....	14
3.2.3 Teosten valmistaminen.....	16
4 Paikan merkitystä etsimässä.....	18
4.1 Työnteonpaikka taiteilijalle.....	19
4.2 Paikallisten taiteilijoiden verkosto.....	21
5 Päätelmät.....	22
Kuvat.....	24
Lähteet.....	25

Liite

Puupolttoisen keramiikkauunin rakentaminen

1 Johdanto

Kotini on etelärinteellä, järven rantaan on matkaa parisataa metriä. Talo on rakennettu vanhan, kivikkoisen pellonlämpäreiden reunaan. Sukupolvet ennen minua ovat kasanneet kivet pelloilta risuaitansa pohjaksi. Ikkunastani näkyy vanha, suuri, osittain jo kuivunut kataja, graafinen elementti maisemassa. Järvenselkä vaihtaa väriään.

Rakensimme talomme 1980-luvun alussa ”pitkästä tavarasta”, eli aloittaen puiden kaatamisesta, sahaamisesta, taaplaamisesta, edeten vähä vähältä valmiimpaan, asuen aluksi pihalla asuntoautossa ja sitten ensimmäisen huoneen valmistuttua siinä. Pihapiirissä on paljon luonnonkiviä, joista olen rakentanut kiviaitoja ja rappuja. Kalliopintoja on paljastunut ja paljastettu näkyviin. Kuluneiden vuosien aikana näistä kallioista on muodostunut minulle kiinnekohta. Ne välittävät minulle vahvaa paikan tuntua, paikan tajua, joka kiinnittää minut paikkaani ja sen henkeen. Vuodenaika vaihtuu, kasvillisuus ja valo sen myötä. Kuvat elävät kallioideni mannerjään muodostamilla uurteilla.

Paikan taju vaikuttaa ajalliselta ilmiöltä, määrätyn ajanjakson on täytynyt kulua, ennen kuin taju paikasta on voinut kehittyä. Tietyn paikan voi tuntea omakseen myös välittömästi, kuten minun kohdallani on käynyt. Luonnonmuodostelmien, kuten kallioiden, järvien, jokien muuttuminen on kuitenkin ihmisen näkökulmasta niin hidasta, että niitä voidaan pitää ajattomina. Ihmissukupolvet tulevat ja menevät, mutta kalliot ja järvet pysyvät lähes muuttumattomia. Identiteettimme ja suhteemme maailmaan rakentuvat vuorovaikutuksessa paikkoihin. (Tuan 2004, 15.)

Näyttelyyn tulevien teosteni materiaalina on keramiikka. Tarkoitukseni on käyttää kirjaimellisesti omaa maata: savea, joka on peräisin omasta pelto-ajastani. Materiaalivalinnalla haluan korostaa paikallisuutta ja sen henkeä. Saven pinnalla voidaan nähdä kuvia ja muistumia ympäristöstäni. Työskentelyni lähtökohdaksi on oma lähiympäristöni, sen menneisyys, aika – ja sen kuluminen.

Tutkielmassani koetan selvittää paikan tajun, paikkakokemuksen vaikutusta ja välittymistä taiteelliseen toimintaan; niin omaani, kuin muutaman muunkin taiteilijan työskentelyyn. Välittykö paikan henki? Onko paikalla merkitystä?

Lisäksi kerron työskentelyprosessistani: alkaen ideoinnista, kuvamateriaalin keruusta, saven kaivusta ja käsittelystä, uunin rakentamisesta, päättyen valmiisiin teoksiin. Aineistoni pohjautuu työpäiväkirjoihini (teksti- ja

kuvamateriaalia), taiteilijahaastatteluiden litterointeihin sekä aiheeseen liittyvään ja sitä tukevaan lähdekirjallisuuteen.

2 Paikkani

Asun maaseudulla, luonnon keskellä. Ikkunoistani avautuva näkymä järvelle on minulle tärkeä. Seuraan valon muuttumista päivittäin, viikoittain, kuukausittain, vuosittain, vuosikymmenittäin. Luonto ympärilläni muuttuu samassa suhteessa. Vuotuinen rytmi tuo muuttolinnut ja vie ne pois. Odotan lokkien tuloa, olen silloin yleensä järven kantavalla hangella hiihtämässä keväisen auringon loisteessa. Kuulen kurkien huudot lähisuolta, joutsenten ja hanhien paluun ja lähdön äänet. Silloin on kevät, kun kuovi huutaa, silloin kesä, kun lasken tulevia elinvuosiani käen kukunnasta. Metsätähti ja Oravanmarja, kumpi ehti tänä vuonna ensin? Onko kauniimpaa vihreää kuin nuoren Metsäimarteen hento sävy? Luonnon valtavan voiman voi aistia rantakalliolla seisten, kuunnellen jään helinää, kun myrskytuuli repii ja rikkoo sitä. Luonnon kiertokulku paitsi rytmittää elämäni, se liittää minut pienenä, lähes merkityksettömänä osasena luontoon.

Kertooko paikannimi ”Rutnikka” tuleville sukupolville jotakin? Sitä ei lue kartassa. Karjalan kielen sanakirjan mukaan sana rutnikka – rutniekka tarkoittaa rannalle nostettua järvimalmikasaa. Minä tiedän sen olevan pienen, hioutuneen kallioniemen, jossa lokit pesivät, taistelevat paikan herruudesta hanhien kanssa ja jossa joutsenet keväisin ja syksyisin levähtävät. Ennen paikkaa on käytetty järvimalmin nostopaikkana: ”työnteon paikkana”. (Kuva 1).

Kuva 1. Solarigrafiakuva Rutnikalta Tyrjänjärvelle, vastaranta Venäjää

Olen rakentamassa pihapiiriini puupolttoista keramiikkauunia. Se tulee kallion kupeeseen. Tuolla samaisella kalliolla on aikanaan ollut tervanpolttopaikka, jossa talon miehet ovat valvoneet päiviä kestävästä tervanpolttoa. Kalliota pitkin on kulkenut terväränni, valuttaen kalliin tervan tynnyreihin. Paikan perinne jatkuu, työtä tehdään tulen ja puun avulla.

2.1 N/lat 61° 34.089', E/lon 29° 42.321'

Paikka tarkoittaa nykysuomen sanakirjan mukaan jotakin konkreettista kohtaa tai sijaintia, tilaa, jossa voimme käydä tai oleskella. Maantieteessä paikasta puhuttaessa viitataan usein jonkin objektin määriteltyyn sijaintiin kartalla. Sijainti ilmaistaan pituus- ja leveyspiirein. Paikka mitattuna sijaintipaikkana on sama kaikille. Kotiosoitteeni sijainti on N/lat 61° 34.089', E/lon 29° 42.321', tilamme rajoittuu Venäjän rajaan.

Aikanaan alue on ollut rauhatonta rajaseutua, kuuluen milloin Venäjään, milloin Ruotsiin. Asumme mieheni kotipaikalla. Talvisodan aikana tilan silloinen päärakennus paloi, ja 8 henkinen perhe asui sodan jälkeen saunamökissä, kunnes uusi talo valmistui. Oman sukuni puolelta molempieni vanhempieni takautuvat sukuhaarat johtavat samalle tilalle Parikkalan Kirjavalassa, jossa sukuni on asunut ainakin vuodesta 1754 lähtien. Minä asun tuosta paikasta alle 15 km:n päässä.

Kuva 2. Opottakallio

Tämä paikka sijaitsee fyysisessä todellisuudessa, mutta myös minun, kokijan mielessä. Sen ominaisuudet voi havaita, mutta sillä on myös tulkittavia merkityksiä. Elämänpaikkani on todellinen, eletty ja muistettu, mutta myös epätodellinen ja kuviteltu, se määrittyy minun ainutlaatuisen elämämaailmani

kautta. Olen luonut siitä omakohtaisia mielikuvia olosuhteiden ja havaintojen, tiedon ja kokemusten, mutta myös uskomusten ja arvostustenkin pohjalta, osin täydentäen sitä myyttisillä merkityksillä ja kiinnostuksen kohteilla. Paikka on jättänyt jälkensä minuun, mutta niin olen tehnyt myös minä, jättämällä jälkeni paikkaan. (Kuva 2). Vasta silloin jokin on olemassa, kun se on jossakin paikassa, jonakin aikana (Tuomikoski 1987, 23).

2.2 Globaali paikan tuntu

Nykyajalle on ominaista kaiken toiminnan nopeutuminen ja leviäminen kaikkialle. Ympäri maailmaa on paikkoja, jotka tuntuvat meistä tutuilta: joko brändättyjen, tuttujen liikemerkkien tai samanäköisten liikekiinteistöjen kautta, tai sitten olemme nähneet nuo paikat televisiossa tai elokuvissa.

Tästä kirjoittaa muun muassa Doreen Massey kirjassaan ”Samanaikainen tila”: meillä on globaali paikan tuntu. Tilasta, paikasta ja postmodernista ajasta kertovissa teksteissä korostetaan usein, että elämme nyt uutta vaihetta prosessissa, jossa Marxin mukaan aika hävittää tilan, ns. ”aika-tila-tiivistymä”. Tämän seurauksena on, että emme enää tiedä, mitä tarkoitetaan ”paikoilla” ja mikä on ihmisten suhde niihin. Onko enää olemassa paikallisuutta tai onko paikallisuus enää mitenkään erityisesti arvostettua? Onko itse paikka ja sen tunnun etsiminen taantumuksellinen ja vanhentunut ilmiö? Massey kyseenalaistaa kuitenkin tämän väitteen, ja olen tässä asiassa hänen kanssaan samaa mieltä: meidän täytyy ajatella uudelleen ymmärrystämme paikasta, paikan käsitys voikin olla edistyksellinen, ulospäin suuntautunut (Massey 2008, 17-18) ja innovatiivinen.

2.3 Paikan henki

Paikan henki - genius loci, oli alun perin muinaisroomalaisten käsite. Heille se tarkoitti paikkaa varjelevaa suojelushenkeä. Nykyisin käsite on otettu uudelleen käyttöön kuvaamaan olemassa olevien paikkojen ominaisluonnetta. Paikka koostuu aineellisista elementeistä kuten rakennuksista, maisemista, puista ja pensaista, ihmisiä unohtamatta. Täytyy muistaa myös paikkoihin liittyvät käsitteet, kuten historia, muistot ja vaikutelmat, joilla on suuri merkitys paikan hengen synnylle. Paikan henki on jokaisen aistittavissa oleva käsite, joka

heijastaa henkilön aiempia kokemuksia ja muistoja. Kun paikalle annetaan ”henki”, kyse on merkityksellisestä paikasta, joka mielletään jollakin tavalla eläväksi. Kokijan kannalta paikan henki voi olla myönteinen tai kielteinen, kannustava tai rajoittava.

Paikan henkeä kuvaa hyvin eteläkarjalainen sanonta ”Ei mikkää oo mittää, jossei mittää minnää pie”. Tässä sanonnassa korostuu paikan merkityksellisyys ja sen arvostus, kuten myös maantieteen professori Pauli Tapani Karjalainen (1997) on kirjoittanut. Emme pelkästään elä jossakin paikassa, vaan elämme tuota paikkaa, liittäen siihen omia aistikokemuksiamme ja merkityksiämme.

Kuva 3. Solarigrafiakuvia Opottakalliolta

Ajan ja paikan voi aistia: haistaa, kuulla ja maistaa. Aika on myös muistin asia, todellisuus muotoutuu vain muistissa. Muistojen paikat rakentuvat menneisyydestä käsin. (Karjalainen 1997.) Paikoilla on psykologinen merkitys; ne rakentavat meille juuria. (Kuva 3).

2.4 Paikkakokemus – mielikuvien paikka

Paikkaan ja kokemukseen paikasta liittyy vahvasti myös humanistinen maantiede. Se on kulttuurimaantieteen näkökulma, joka on tunnettu tällä nimellä jo 1970-luvulta lähtien (Tani 1997). Tanin mukaan paikkakokemus on

myös sosiaalinen, kokemuksellinen ja subjektiivisesti merkityksellinen tila, ei pelkästään konkreettinen. Paikkakokemus on kaikkien aistien kautta eletty tila, johon liittyvät läsnä olleen kokijan erilaiset emootiot. Paikka on aina henkilökohtainen ja muodostuu ympäristöön liitettyjen mielikuvien avulla (Tani 1997, 211–226.)

Humanistisen maantieteen tutkimuskohteita ovat käsitykset, mielikuvat ja kokemukset paikoista – paikkojen mieltäminen, korostaen kokijoiden henkilökohtaisia kokemuksia. Ihminen on subjektiivinen kokija ja toimija, joka on yhteydessä ympäristöönsä elämismaailmansa eli kokemustensa ja aistien välittämien elämysten kautta. (Haarni 1997, 193–209.)

Teoreettisena pohjana voidaan pitää fenomenologiaa eli tieteenfilosofista lähestymistapaa, jossa todellisuuden ja ihmisen tietoisuuden rakentuminen nähdään tapahtuvan yksilön havaintokokemuksessa. Havainto on synteettinen, moniaistinen, tajunnallinen ja kehollinen tapahtuma, jonka merkitykset nousevat kokijan elämismaailmasta. Aiemmat kokemukset, odotukset ja tiedot asiasta suuntaavat havaintojamme. Olemme yhteydessä maailmaan kehomme välityksellä, se luo olemassaololle ajallisen perustan: mennyt, nykyisyys, tuleva on koko ajan läsnä.

Omaehtaisena kokemukseni edellä mainitusta kehon yhteydestä maailmaan luon tässä linkin hathajoogaan ja siteeraan joogaopettajaani Raija Kuusistoa (SJL®):

Kun tietoisuus on omalla paikallaan, keho tasapainossa, mielen liikkeet hiljentyneet ja tietoisuus on hengityksessä – vähitellen syntyy hiljaisuus ja liikkumattomuus – läsnäolon kokemus. Tässä sisäisessä tilassa syntyy itsestään tarve ja kyky arvioida valintojamme ja elämäämme. Tässä yhteydessä hiljaiseen keskukseen kumpuaa kiitollisuus ja elämänilo.

Kulttuurinen maantiede perustuu visuaalisuuteen ja näköaistimusten välityksellä muodostettuihin käsityksiin ympäristöstämme (Tani 1997). Tilakäsityksemme, paikat ja maisemat rakentuvat siis henkilökohtaisen ja yhteisöllisen, ainutlaatuisen ja yleisen kautta. Aistielämystensä kautta ihminen muuttaa ympäristönsä muistoiksi, joissa mielikuvat sulautuvat omiin koettuihin kokemuksiimme. Ei ole olemassa kaikille samaa paikkaa, on lukematon määrä

koettuja hetkiä paikoissa, joissa muodostuu merkityksellisiä muistoja – muiston paikkoja – mielenmaisemia.

Monet taiteilijat ovat hyvin herkkiä tälle kokemukselle ja se on heille merkityksellinen. *Syvä tyydytyksen tunne syntyy jo työmatkalla*, kertoi taiteilijahaastattelussaan Tiina Harjola, Salolainen keraamikko-kuvataiteilija, jolla on 24 km:n työmatka kauniissa maalaismaisemassa kotoa työpajalle, Teijon Masuuniin. Työpajan sijainnilla on hänen mukaansa tärkeä henkinen merkitys. Se, että ikkunan takana on luontoa, ei autoja näkyvillä, tuo henkisen vapaudentunteen. *Usein teosteni aiheiden taustalla ovat ihmissuhteet, joita käsittelen luontoaiheiden kautta, teoksen nimi avaa aiheen katsojalle*. Harjolalle työskentely sinänsä on yksinäistä puurtamista, mutta kesäajan asiakasvierailut, opetustyö ja esimerkiksi keski-aikamessut Turun linnassa tuovat tervetullutta lisää sosiaaliseen kanssakäymiseen, myös näyttelytoiminta on tärkeää. (Harjola 2013, haastattelu.)

3 Paikkalähtöinen työskentely

Paikkalähtöisessä taiteessa pyrkimyksenä on luoda teoksen lähtökohdan ja katsojan välille kontakti, mahdollistaa teoksen moniaistinen vastaanotto. Minkälaista taidetta paikka synnyttää? Mikä on taiteilijan osuus paikkalähtöisen taideteoksen synnyssä?

Ajallisuutta kuvataan muutosprosessien avulla. Taide viedään näyttelytilojen ulkopuoliseen maailmaan. Nykyaide pyrkii näyttämään luonnon = maailman koko olemuksen, sen muodon ja sisällön. Taide ei ole enää pitkään aikaan välittänyt, mihin tekemisen kategoriaan se samaistetaan tai mistä materiaalista teos on tehty (Kalha 2012, 138).

Nykyaiteessa tehdään usein näkymättömiä asioita näkyviksi, muunnetaan ne aistikokemuksen kautta käsitteellisiksi ja merkityksellisiksi. Tavoitteena on päästä pois opituista havainnointitavoista, pyritään herättämään uudenlaisia katsomis- ja kokemistapoja, sekä korostamaan katsojan osallistumisen merkitystä teokselle. Nykyaiteessa teosten tulkinta rakentuu usein taiteen ulkopuolelle ulottuvista viittauksista. Taiteen avulla on mahdollista osallistua

yhteiskunnalliseen keskusteluun; niin ympäristöongelmien, kuin eettisten kysymystenkin kohdalla. Lainataan tieteen menetelmiä, tarkkailua, näytteiden keräilyä, luettelointia jne. Nykyhetken tutkiva taiteilija kyselee, mistä merkitykset tulevat ja mihin tämä johtaa (Purhonen 2010).

3.1 Paikkalähtöinen taide

Tässä kohtaa haluan kertoa esimerkin paikkalähtöisestä, paikkasidonnaisesta taiteesta: Pekka Paikkari valmisti vaimonsa kanssa Englannin Staffordshireen kesällä 2009 ympäristö-taideteoksen. He ahkeroivat Euroopan suurimpiin kuuluneessa saven avolouhoksessa viikon ajan, tasaten 20 x 50 metriselle alueelle hiekasta ja savesta harmahtavan kentän, jolle ”kirjoittivat” okranvärillä savivellillä kirjaimia englanninkielisestä keramiikkasanastosta: 8852 kirjainta. Teos oli suuritoinen, mutta sitäkin lyhytikäisempi. Yksi sade yö pyyhki sen näkymättömiin. Ainoat pysyvät todisteet olivat valokuvat ja Johny Mageen elokuva, joka tallensi koko rakennusprosessin British Ceramicis Biennalia varten. Paikkari halusi työllään viestittää kaiken katoavaisuudesta: avolouhos, jonne teos tehtiin oli alueella, joka oli aikoinaan maailman suurimpia keramiikan tuottajia. Muutamaa lukuun ottamatta ne ovat kaikki lopettaneet, rakennukset on revitty alas ja kaikki tehtaista kertova hävitetty. (Forsström 2012, 91 – 92.)

Omalla kohdallani paikkalähtöisyys tarkoittaa pitäytymistä lähimateriaaleissa ja -työskentelyssä. Työhuoneeni on kotini yhteydessä. Käytän teoksiini savea, joka on peräisin omasta pelto-ojastani, sekä kuva- ja kasvimateriaalia, jonka olen aamulenkeilläni kerännyt. Poltan keramiikkateoksieni loppupoltot puupolttoisella uunillani, polttopuilla, jotka ovat peräisin omasta metsästä. Haluan jättää punasaven pinnan mahdollisuuksien mukaan näkyville, aistittavaksi sellaisenaan. Pyrin käyttämälläni materiaaleilla välittämään katsojalle silmäyksen paikkaani, siihen ympäristöön, jossa teokset ovat syntyneet.

3.2 Työskentelyprosessini

Tapani katsella ympäristöäni on minulle ominainen, mutta se on myös kulttuurinen, opittu taito. Katsomalla saatu tieto ei riitä, ellen osaa yhdistää sitä mihinkään. Haen näkemästäni merkityksiä, tulkintoja, käsitteellistämistä,

luodakseni havainnoistani aistimani maailman representaation, jossa yhdistyvät toivoakseni aiemmat kokemukseni, tietoni, muistoni ja näkemykseni.

Taiteen tekemisen ja kokemisen kautta ihminen kantaa itsessään menneisyyttä samalla kun hän voimakkaasti elää nykyhetkeä, preesensia, ja tuon elämisen voimalla muovaa tulevaisuuttaan tekemällä teon, taiteeseen liittyvän teon, joka voi olla pelkkä taiteelle antautuminen. Taide auttaa myös käsittämään ajattelemisen ja käsillä tekemisen välistä keskinäistä suhdetta. (Venkula 2003, 99.)

3.2.1 Kuvamateriaalin hankinta

Tallennan näkemääni usein kameran avulla. Luonnossa, varsinkin kevätaikaan tapahtumat ovat nopeatempoisia. Valo vaihtuu hetkessä. Uusia kasveja ilmaantuu päivittäin. (Kuva 4). Tallennan kasviaiheita myös perinteiselle prässitekniikalla, kuivattamalla papereiden ja painojen välissä.

Kuva 4. Mustikanvarpu

Savilaatoille vedostettavia valokuvia muokkasin tarpeitani vastaaviksi Adoben Lightroom ja Photoshop-ohjelmilla. Varsinaista vedostusta varten olen hankkinut ja muuttanut käyttöni sopivaksi vanhan HP:n LaserJet tulostimen, jolla tulostan savelle siirrettävät kuvat paperille. Tulostin ei kiinnitä kuvaa, vaan väriaine on hyvin pölyävää ja jauhemaista; rautaoksidi on jäljellä, joten kuva ei pala poltossa pois, vaan toistuu saven pinnalla ruskeasävyisenä.

Kuva 5. Siipikuvio uunikatoksen kalliossa

Kallioiden pinnalla näkyvät uurteet ja kuviot ovat myös tärkeitä inspiraation lähteitä. Aamun matalalta tulevassa valossa ne näkyvät hyvin. (Kuva 5).

3.2.2 Savea läheltä

Suomessa neoliittisella kaudella ihminen valmisti käsin savesta käyttöesineitä, joiden ympäristö ja käyttö sanelivat valmistustarpeen. Läntisessä maailmassa yli 80 % rakennetusta ympäristöstämme koostuu keraamisista tai piipohjaisista materiaaleista. Niin tiilet, laatat, kuin betonikin voidaan luokitella keramiikaksi, joten materiaali on meille kaikille varmasti tuttu. Punasavi sellaisenaan näyttäytyy usein jokapäiväisissä käyttötavaroissa, kuten kukkaruukuissa.

Skandinavian alueella maaperäsavi on jääkauden rapautumistuote. Savi koostuu rautapitoisista mineraaleista. Sen poltettu väri on kaunis, punaruskea. Suomalaisessa savessa on vähemmän kalkkimineraaleja kuin Etelä-Euroopan vastaavissa savissa. Suomalaista savesta valmistettuja tuotteita voi polttaa yli 1000 °C:ssa, jolloin ne ovat parhaimmillaan värisävyiltään: punaruskeita, vaikka sävy tummeneekin. Tämä värimaailma on yksi suuri suomalaisen saven käyttöarvo, kirjoittaa keraamikko, pedagogi Airi Hortling 1991. Kotiseudullani savea on nostettu aikanaan paikallisen tiiliteollisuuden tarpeisiin, ja siitä on valmistettu niin rakennustiiltä kuin salaojaputkiakin.

Haluni kokeilla erilaisilla materiaaleilla on johtanut minut luonnonsaven pariin: pääsen näin materiaalin alkulähteille. Koen materiaalin kautta koko prosessin, pehmeän saven muuttumisen tulen avulla kovaksi, kestäväksi teokseksi. Saven muotoilu ja uunin rakentaminen ovat johdattelua itse polttotapahtumaan, jonka lopputulos on aina yhtä arvaamaton ja jännittävä. Tämä muutos kiehtoo minua kerta toisensa jälkeen.

Nykyaikana luonnonmineraalien käytön, varsinkin lähialueelta hankitun, voidaan katsoa olevan paitsi ekologista, myös eettistä. Lisäarvona valinnalle tulee myös materiaalin aitous. Saven muovautuvuus ja polttoprosessi on primitiivinen elämys, jonka kokeminen ja hyväksyminen itsessään raaka-aineen kautta on lähtökohta luovalle työlle. (Hortling 1995, 98 – 101.)

Tilallamme on muutamia paikkoja, joissa savea on näkyvillä. On olemassa vanha savenottoaika, josta savea on otettu maantielle; lehtometsän sisällä, lähteen vieressä, osin umpeen kasvanut ”savihauta”. Otin viime syksynä sieltä savea talven ajaksi kellariin varastoon. Toinen paikka on mäenrinteen juurella. Keväisin lumien sulamisvedet valuvat tästä kohdasta tienvarsiensa, pitäen savisen maaperän näkyvillä. Tämä on toinen savenottoaika, josta toin nyt keväällä lisää savea.

20.5.2013

Kaivoin lisää savea ja kärräsin pihaan. Savi on liossa ja seuraava vaihe on sen hienontaminen, porakoneen ja sekoittimen avulla. Sen jälkeen saviliete siivilöidään ja jätetään ämpäreihin seisomaan ja odottamaan käyttöä. (eli yhteensä 6 ämpärillistä savea – pitää vielä ohentaa valusaveksi). (Kuva 6). Kuva 6. Siivilöityä savea

Savi on koostumukseltaan mielestäni käyttökelpoista. Siinä on sopivassa suhteessa hiekkaa joukossa. Koepoltoissa kipsimuotilla valetut aihiot säilyivät hyvin ehjinä, jopa raku-poltossa, jossa kuitenkin lämpöshokki on varsin suuri.

3.2.3 Teosten valmistaminen

Olen maalari alkuperäiseltä taustaltani ja minua viehättää maalauksenpohjamainen rakenne keramiikassakin. Tällä pohjarakenteella toteutin myös tämän teossarjan. Käytin kahta erilaista ratkaisua: levystä rakentamista sekä muottivalua. Levystä rakennettaessa savesta täytyy imeyttää ensin liika vesi pois. Tämä tapahtuu kipsilevyjen avulla, jonka jälkeen savi muokataan käsin vaivaamalla sopivan kiinteäksi. Savimassasta kaulitaan levyjä, jotka liitetään yhteen ja annetaan kuivua hitaasti muovin alla. Muottivalussa nestemäinen savivelli kaadetaan kipsimuottiin ja noin tunnin kuluttua kaadetaan ylimääräinen savivelli pois. Kipsi on imenyt vettä itseensä ja kipsin ja saven liitoskohtaan on muodostunut kiinteä kerros, joka jätetään kuivumaan. Tarpeen mukaan käytin samottia tai Dispex-valusaven säätöainetta saven rakennetta parantamaan.

3.6.—22.6.2013

Olen valanut ja rakentanut laatikkoaihoita kipsimuotteihin, sitä mukaa uusia, kun ovat kuivuneet kylliksi. Vie noin vuorokauden, ennen kuin valoksen saa siirrettyä levyjen väliin kuivumaan. Kuva-aiheen olen siirtänyt laser-vedoksesta tai kuivatusta kasvista saven pintaan, heti muotista oton jälkeen, kun pinta on vielä tarpeeksi kostea. (Kuva 7).

Kuva 7. Kuva siirrettynä

24.6.2013

Viikon–kahden hitaan kuivatuksen jälkeen vein uunillisen töitä Imatralla ensimmäiseen polttoon, eli korppupolttoon: ad 750 °C, alkuvaiheessa 80 °C/tunti ad 500 °C, sen jälkeen 150 °C/tunti, uuni saa jäähtyä itseksensä. (Kuva 8).

Kuva 8. Ensimmäisen kerran poltetut työt

Kuva 9. Lopullinen sävy

Kuva-aiheet toistuivat ensimmäisessä poltossa varsin hyvin. Saven punaruskea värisävy on vielä varsin vaalea, mutta seuraava polttokerta tuo toivoakseni sävyä lisää. (Kuva 9).

4 Paikan merkitystä etsimässä

Käytän henkilökohtaista paikan tajuani ja luontosuhdettani taiteellisessa toiminnassani lähtökohtana, tiedostan ja havainnoin sen tulkinnallisia merkityksiä, kokeakseni ja tarkastellakseni minulle tuttuja paikkoja eri aisteja ja näkökulmia hyödyntäen. (Kuva 10).

Kuva 10. Mattakuparilasitettu teos

Käytän työskentelyssäni vaihtelevia tekniikoita; sitä joka kulloinkin tuntuu parhaiten vastaavan sen hetkistä ajatustani aiheesta ja siitä, miten sen parhaiten välitän eteenpäin katsojalle. Tämän tutkimukseni lähtökohtana oli oma lähiympäristöni ja se, miten tuon ympäristön tunnun – paikan tajun, sen hengen voisin parhaiten välittää katsojalle tulevissa opinnäytenäyttelyissämme Helsingissä ja Turussa. Tässä tapauksessa tulee helposti kliseinen maalainen – kaupunkilainen vastakkaisasettelu mieleen, mutta teen sen tietoisesti.

Kuva 11. Nimeämättömiä teoksia sarjasta ”Paikkani”

Tuon kaupunkiympäristössä olevaan näyttelytilaan esille maata – kylläkin poltettua ja savuntuoksuista – luontoa urbaaniin teollisuushallitilaan. (Kuva 11).

4.1 Työnteonpaikka taiteilijalle

Tutkimustyöni myötä koen herkistyneeni lähiympäristöni niin positiivisille, kuin negatiivisillekin puolille; tokihan niitäkin löytyy. Esimerkkinä mainittakoon vaikkapa kodin yhteydessä -työskentely. Työskentely keskeytyy helposti, mutta keramiikkatekniikassa on paljon työvaiheita, joissa lähietäisyydestä on hyötyä.

Kuvataiteilija/keraamikko Tiina Harjolan mukaan, nyt kun työtila ja asuinpaikka ovat erillään, hän on joutunut lisäämään työn suunnitelmallisuutta, (ei voi käydä esim. heittämassä muovia kuivumassa olevan teoksen päälle illalla). Tekniikkoina hän käyttää dreijausta ja käsinrakennusta, tehden käyttökeramiikka sekä yksittäisiä taideteoksia, esim. seinäreliefejä käyttäen myös litografiatekniikkaa keramiikalle.

Omalla kohdallani luonto ja maaseutuympäristössä asuminen ja työskenteleminen luovat rauhaa ja ovat inspiroiva ympäristö, mutta pitemmän työskentelyprosessin myötä huomaan helposti erakoituvani, sosiaalinen kanssakäyminen jää varsin vähäiseksi, jopa nykyaikaisen kännykkä-, internet- ja sosiaalisen median aikakaudella.

Asuessani maaseudulla ja omakotitalossa olen voinut järjestää työskentelytilani tarpeitani vastaaviksi. Olen rakentanut puupolttoisen keramiikkauunin pihapiiriini. (Tutkielman liite: Puu-uunin rakentaminen/ote työpäiväkirjasta). Materiaalimavaraisuus on tietyllä tapaa ekologinen kannanottoni taiteen tekemiseen. Uunikatokseni tiilikatto on kierrätystiiltä, puutavara omasta metsästä, työvoimana perheenjäsenet. Uunikammion valumateriaalina on käytetty savijauhoa ja eristystiilimurskaa, joka myöskin on jättemateriaalia. Käyttämäni polttoaine saadaan lähimetsästä. Polttojen tuottama savu ei aiheuta haittaa naapureille. Raku-uunini ovat kierrätysmateriaalista valmistettuja (vanha pakastin ja 200 litran öljytynnyri). Pienimuotoinen saven nosto ja käsittely tapahtuvat käsivoimin. Lasertulostin on hankittu kierrätyskeskuksesta.

Työhuoneen sijainnille ja paikkakokemuksella on merkitystä; tietoisuus muiden henkilöiden läsnäolosta kiusaa ja vaikeuttaa keskittymistä, kertoo Helsingistä kiirettä ja meteliä pakoon Lappeenrantaan muuttanut kuvataiteilija Sirpa Hynninen. Ympäristö myös välittyy teoksiin, jotka ovat usein kolmiulotteisia tai videoteoksia tai näitä molempia; yhteistyössä Vesa-Ville Saarisen kanssa ideoituja ja kehiteltyjä. Yleensä on olemassa näyttelytila, johon työ tehdään. Tämä myös määrää materiaalivalinnat, jotka ovat usein luonnonmateriaaleja. Työhuoneella on myös fyysisiä vaatimuksia: sen on oltava hyvin ilmastoitu ja siinä on oltava paljon tilaa (lasikuituteokset). Taitelijana on parempi työskennellä maaseudulla tai ainakin pääkaupunkiseudun ulkopuolella, mutta on kuitenkin pidettävä mielessä, että näyttelytoiminta on edellytys työskentelylle. Samoin kuin on se, missä näyttelyitä kannattaa pitää, vähemmän, mutta merkityksellisissä paikoissa. Taideyleisö kun kuitenkin on enimmäkseen Etelä-Suomessa, tämä on tosiasia, joka ei kannata unohtaa. (Hynninen 2013, haastattelu.)

4.2 Paikallisten taiteilijoiden verkosto

Taiteilijan työtä on pidetty yksinäisenä puurtamisena. Vallitseva uskomus on, että taiteilijan ei tarvitse välittää säännöllisyydestä tai ulkopuolelta asetetuista tavoitteista. Tämä uskomus on viime vuosina alkanut hälvetä. Monet taiteilijat ovat alkaneet itse kertoa avoimemmin työskentelystään ja sen taustoista. Taiteilijan työ ja ammattikunta ovat muutoksessa. Taiteilijat ovat kautta aikojen toimineet erilaisissa ammateissa ja työtehtävissä taiteellisen työskentelynsä ohella. Nykyaikana tämä monialaisuus nähdään taiteilijaa itseään, yhteisöjä ja yhteiskuntaa tukevana voimavarana taiteilijoiden työskennellessä esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla ja työhyvinvoinnin kentällä.

Yksittäisten taiteilijoiden apuna, tiedon välittäjänä ja linkkinä taiteilijoiden ja taideyleisön välillä Kaakkois-Suomen alueella toimi Taidelinkki-verkosto, vetäjänään läänintaiteilija Sirpa Hynninen. Sen toiminnan päättyessä syksyllä 2013 aloitti Kaakon taide-verkosto, jonka taidejohtajana toimii FM Anna Vilkuna.

Esitin myös taidejohtaja Anna Vilkunalle kysymyksen: Onko taiteilijan asuinpaikalla tai työskentelypaikalla merkitystä ja jos on, niin mihin seikkoihin? *Vastaukseni on, että kyllä ja ei. Tekemiseen sillä ei sinänsä ole merkitystä - taidettahan voi tehdä missä vain, mutta kun mennään ansio puolelle niin vastaus onkin toinen. Ansiomahdollisuudet ovat pääkaupunkiseudun ulkopuolella huonommat, sama pätee maakuntakeskuksiin ja maakuntiin. Apurahat ovat kaikesta todistelusta huolimatta keskittyneet pääkaupunkiseudulle tai Uudellemaalle (samoin tietysti taiteilijakunta). Tämä on johtanut vuosien saatossa siihen, että maakunnista myös haetaan huonommin apurahoja kuin Uudeltamaalta. Mitä pidempi on matka pääkaupunkiin, sitä vähemmän rahoja haetaan.*

Toinen puoli on, se että taiteen kentällä menestyäkseen tulee olla näkyvissä myös pääkaupunkiseudulla ja tokihan se on kustannuksiltaan huomattavasti kalliimpaa muualla asuvilla. Myös instituutiot ja esim. pitkälti täydennyskoulutus on keskittynyt pääkaupunkiseudulle.”(Vilkuna 2013, haastattelu.)

Taiteilijan työ on sekoitus vapautta ja vastuuta. Vapautta järjestää työskentelynsä haluamallaan tavalla, mutta myös vastuuta siitä, että työt valmistuvat ajallaan: joko inspiraatiolla tai ilman. Verkostoituminen auttaa pysymään ajan tasalla: tiedonvälitys ja viestintä ovat elintärkeitä niin apurahojen, näyttelyiden järjestämisen kuin sosiaalisen kanssakäymisenkin kannalta.

5 Päätelmät

Käytin autoetnografista tutkimustapaa – ollen taiteilija-tutkija, joka käyttää omia kokemuksiaan löytääkseen vastauksia asettamiinsa tutkimuskysymyksiin paikan synnyttämästä taiteesta ja taiteilijan roolista tässä prosessissa.

Haastattelemini henkilöiden kautta ajatukseni paikkalähtöisyydestä taiteen tekemisessä syventyi ja vahvistui. Mielestäni asuin- ja työskentelypaikalla on merkitystä, ainakin omalla kohdallani. Parhaimmillaan se toimii inspiraation lähteenä ja valtavana materiaalipankkina, jonka avulla voin syventää ympäristöni kokemuksellisia ja tulkinnallisia ominaisuuksia.

Paikkani sijainti on todellinen, mutta myös fiktiivinen. Se on todellinen, eletty ja kerrottu, mutta myös epätodellinen ja kuviteltu, se määrittyy minun ja vain minun elämismaailmani kautta. Olen luonut siitä omat mielikuvani. Paikkani on jättänyt jälkensä minuun ja minä olen jättänyt jälkeni paikkaan. Paikkani henki pitää sisällään myös minut.

Retrospektiivinen katseeni - rakentui useista taaksepäin suuntautuvista silmäyksistä. Sen kautta kerääntyvä tieto oli kasautuvaa, sisältäen myös niin sanottua hiljaista tietoa. Näkökulma, josta asioita tarkastelin, muuttui ja tarkentui jokaisen katseen myötä. Visuaalinen havainto muuttui löydöksi, jonka alkupiste on alitajunnassa ja kuvastaa sen hetken tunteita, mielialaa ja ajatuksia. Taiteellisen toiminnan avulla olen voinut harjaannuttaa havainnointikykyäni ja herkistää paikan tajuani.

Taideteoksen tekemisessä en ole kuvannut näkemääni, vaan pikemminkin olen halunnut kuvata paikkakokemustani tietystä näkökulmasta, heijastaen siihen oman aikani tapaa kuvata ympäristöäni. Siihen sisältyvät ideani, tapani ilmaista haluttu asia, muotokieli ja näistä rakentuva kokonaisuus. Pyrin välittämään katsojalle silmäyksen paikkaani, siihen ympäristöön, jossa teokset ovat syntyneet. Se, miten tässä katsojan kannalta onnistuin, ei sinänsä ole minulle taiteilijana olennaista. Jokainen katsoja kokee teoksen omien lähtökohtiensa ja kokemustensa kautta, eikä teoksen paikkalähtöisyydellä sinänsä ole merkitystä, se ei ole itseisarvo. Teokseni ei ole ensisijaisesti esine. Se on yhteenveto paikastani. (Kuva 12).

Kuva 12. Kalliolla

Haluan lainata tähän lopuksi Pauli Tapani Karjalaisen "Poeettista epilogia":
Eläminen on maailmassa olemista. Tähän piiriin, maan ja taivaan väliin, asettuvat meidän paikkamme. Kaikkia paikkoja emme muista, osan niistä unohtamme. Mutta kaikkia emme voi unohtaa, sillä silloin unohtaisimme myös itsemme. Emme tietäisi, keitä olemme, koska emme tietäisi, mistä saavumme ja mihin lähdemme. (Karjalainen 1997, 240.)

Kuvat

Kuva 1. Solarigrafiakuva Rutnikalta Tyrjänjärvelle, vastaranta Venäjää, s. 6

Kuva 2. Opottakallio, s. 7

Kuva 3. Solarigrafiakuvia Opottakalliolta, s. 9

Kuva 4. Mustikanvarpu, s.13

Kuva 5. Siipikuvio uunikatoksen kalliossa, s. 14

Kuva 6. Siivilöityä savea, s. 16

Kuva 7. Kuva siirrettynä, s. 17

Kuva 8. Ensimmäisen kerran poltetut työt, s. 17

Kuva 9. Lopullinen sävy, s. 18

Kuva 10. Mattakuparilasitettu teos, s. 18

Kuva 11. Nimeämättömiä teoksia sarjasta ”Paikkani”, s. 19

Kuva 12. ”Kalliolla”, s. 23

Tutkielman liite – Puu-uunin rakentaminen - työpäiväkirjaote

Kuva 13. Uunin rakennepiirrokset (Olsen 1973), liite, s. 1

Kuva 14. Uunikatos syksyllä 2012, liite, s. 1

Kuva 15. Tiina Harjola työpajassaan, liite, s. 2

Kuva 16. Sisäkuva Teijon masuunilta, liite, s. 2

Kuva 17. Uunikammion muotti paikallaan, liite, s. 3

Kuva 18. Valmis uuni elokuussa 2013, liite, s. 4

Kuva 19. Uunin ladonta liite, s. 5

Lähteet

Forsström, R. 2012. Arabian 9.kerros, Helsinki: Kirjapaja, 91–92.

Haarni, T. 1997. Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa Haarni, T. & M. Karvinen, H. Koskela, S. Tani (toim.). Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, Tampere: Vastapaino, 193–209.

Harjola, Tiina, keraamikko, 12.7.2013. Haastattelu

Hortling, A. 1995 Kivinen maa, Suomalaisen vuolukiven ja dolomiitin käyttö keramiikan raaka-aineena, Taideteollinen korkeakoulu, keramiikka- ja lasitaiteen laitos, Helsinki, Yliopistopaino, 98–101.

Hortling A. & Siren. K 1991, <http://airihortling.fi/Suomalaisen%20punasaven%20ja%20kalsiumin%20varimuutokset%20lasitteissa.pdf> Luettu 15.6.2013

Hynninen, Sirpa, kuvataiteilija, läänintaitelija, 13.6.2013. Haastattelu

Kalha, H. 2012. Jälkikirjoitus kirjassa: Arabian 9.kerros, Forsström Raija, Helsinki: Kirjapaja, 138.

Karjalainen, P. T. 1997. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, T. M. Karvinen, H. Koskela. & S. Tani (toim.). Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 227–241.

Kuusisto, Raija, rekisteröity jooga-opettaja, 27.8.2013. Haastattelu

Massey, D. 2008. Samanaikainen tila. Vastapaino: Tampere, 17–18.

Olsen, F.L. 1973. The kiln book, Materials, Specifications and Construction, Keramos Books, USA.

Purhonen, T. 2010. Sitten, silloin, tässä, nyt. Paikkasidonnaisen taiteen historian neljä suuntaa”, teoksessa Ankaraa ja myötätuntoista kuuntelua”, toim. Lea Kantonen. Kuvataideakatemia.

Tani, S. 1997. Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa Haarni T. & M. Karvinen & H. Koskela & S. Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema – tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, Tampere: Vastapaino, 211–226.

Tuan, Y-F 2006. Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa. Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura, 15.

Tuomikoski, P. 1987. Taide ja ihminen, Helsinki: Hanki ja jää, 23.

Venkula, J. 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Helsinki: Kirjapaja, 99.

Vilkuna, Anna, taidejohtaja/Kaakon Taide, 5.8.2013. Haastattelu

Puupolttoisen keramiikkauunin rakentaminen

Olen rakentamassa pihapiiriini puupolttoista keramiikkauunia. Tutustuttuani tarkemmin erilaisiin uunimalleihin päädyin ns. Olsenin nopeapolttouuniin. Kyseessä on kahdella tulipesällä varustettu, alavetoinen holvikaarellinen uuni. (Kuva 13).

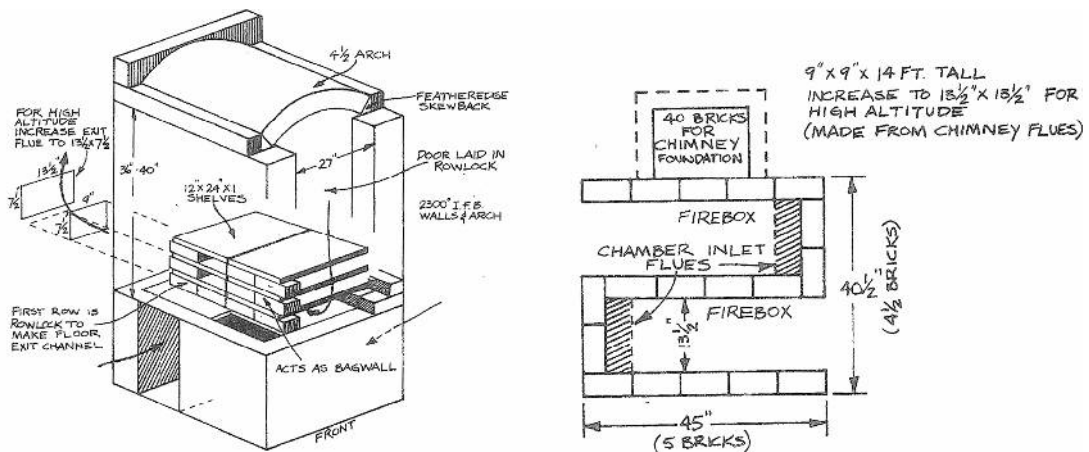

Fig. 5—39: The fastfire wood downdraft kiln.

Fig. 5—41: Top view of foundation layout.

Kuva 13. Uunin rakennepiirroksat (Olsen 1973).

Sen alaosa on ladottu suorista, kovista, tulenkestävistä tiileistä, ilman laastia. Tulipesät sijaitsevat uunikammion alapuolella, vastakkaisilla sivuilla. Uunikammion holvikaari on valettu muotin avulla eristystiilimurskasta ja tulenkestävästä savesta paikan päällä tehdystä massasta. Katos uunille valmistui jo syksyllä 2012. (Kuva 14).

Kuva 14. Uunikatos syksyllä 2012

12.7.2013

Lähdin aamukuudelta ajamaan Salon Teijoon Tiina Harjola tapaamaan. (Kuva 15). Perillä klo 11.00. Upea vanha masuuni. (Kuva 16). Hänellä on siellä hyvänkokoinen työtila + näyttelytilaa. Masuunissa on myymälä, kahvila ja taidegalleria, jossa vaihtuvia taidenäyttelyitä. Tein Tiinan haastattelun. Todella valoisa, inspiroiva työtila ja kaunista, vaihtelevaa maisemaa ympärillä.

Kuva 15. Tiina Harjola työpajassaan

Kuva 16. Sisäkuva Teijon masuunilta

Ajoin pikkuteitä Teiskoon, jossa Tiinan vanhat puu-uunit ovat. Otin valokuvia niistä, varsinkin uunien sisätiloista ja piipunlähdestä. Toinen uuneista on Olsenin nopeapolttuuunin tyylinen, toinen isompi, jossa kaksi tulipesää uunin edessä. Piipun materiaalina galvanoitu ilmastointiputki (ainakin sen oloista), kestänyt kummankin uunin elinkaaren (yli 70 polttoa). Olisi materiaalina edullisempaa kuin teräshormi.

Sieltä ajoin Suomusjärvelle Varnialle. Ilkka Harjolan avustuksella valitsin uunilevyt (22 mm:stä Ceramix-uunilevyä uunikammion pohjaksi ja 20 mm:stä uunilevyiksi. Fireclay savijauhoa 100 kg + eritystiilimurskaa 250 kg. Yhteensä lastia tuli autoon 400 kg ja hintaa materiaaleille 600 €.

15.7.2013

Uunikammion valupäivä. Mittasin tulipesien koon vielä uudelleen ja muutin toisen tulitilan tilavuutta (että uunikammio on sopivampi tulitilaan nähden, jää kuitenkin tarpeeksi paljon tilaa uunikammion seinämille). Uunikammion muotti on Varnian käyttämä (esim. Putikon Savisepällä, Sammatin kyläkoululla), kooltaan 801 x 804 x 720 mm, holvikaari. (Kuva 17). Muotin päälle laitoin ensin muovin ja sitten sanomalehtipaperikerroksen, estämään massan kiinni tarttumista.

Kuva 17. Uunikammion muotti paikallaan

Valumassa: 3 mitallista eristystiilimurskaa + 2 mitallista savijauhoa + 2 mitallista vettä). Massaa seisotus n. 10 min. Uunikammion alaosassa käytin lastulevyjä tukena ja yläosa rakennettiin käsin painelemalla ja alhaalta ylöspäin kasvattamalla. Poistoilmakanava uunikammion takaseinässä on kooltaan noin 22 x 20 cm. Uunikammion etuseinämään tuli sahatut uunilevypalat (etuseinämälle ladotaan poltossa tulitiilet "oveksi") ja näin ne istuvat tiiviimmin. Aluksi muovi kevyesti päälle kuivumista hidastamaan. Muotti poistetaan vetämällä 2-3 viikon kuluttua, kunhan uunikammion holvi sen kestää.

2.8.2013

Muurasin piipunlähdön ja jätin paikan uunilevyn kokoiselle "sulkupellille" poistoilmakanavaan. Piipunlähdön pohjalle sementin päälle valoin noin 2 cm:n kerroksen tulenkestävää laastia.

Uunin rakennusprojektiin on liittynyt paljon mietittävää ja suunniteltavaa, koska minulla ei ollut aiempaa kokemusta asiasta ja kirjallisuudessa oli paljon ristiriitaista tietoa, jonka seulomiseen kului aikaa. Esim. tiilien määrä, niin että voi muurata piippua mahdollisimman paljon kokonaisilla tiileillä (eli käytännössä 2½ tiilin mitalla onnistui), kavennusosaan joutui katkaisemaan, mutta uskaltauduin käyttämään "rälläkkää" ja onnistuin.

Uuni katoksineen kuitenkin valmistui. (kuva 18). Käytössäni on nyt kolme erilaisiin käyttötarkoituksiin soveltuvaa uunia.

Kuva 18. Valmis uuni elokuussa 2013

Poltto

Alussa puupolttoista liekkiuunia on lämmitettävä varovasti. Lämmönousu 500 °C:een saakka saa olla korkeintaan 100°C tunnissa. Noin 500°C:n lämmössä uunin sisällä esineet hehkuvat ja sen perusteella voi seurata lämpötilan kehitystä. Lopussa joutuu puuta lisäämään pesään 10 minuutin välein, että lämpötila nousisi riittäviin lukemiin.

Yleensä uunin polttoilmasto on hapettava, kuten sähköuunissa, mikä tarkoittaa, että uunissa on riittävästi happea, jotta polttoaine palaa puhtaasti.

Liekkieuunissa on mahdollista vähentää polttoilmaa sulkemalla hormin peltejä, mikä synnyttää savunsekaisen eli pelkistävän polttoilmaston. Tulipesään laitetaan voimakkaasti savua tuottavaa polttoainetta, esimerkiksi käpyjä, kaisloja, leseitä jne. Pelkistys tehdään noin tuhannen asteen kuumuudessa.

Täsmällinen lämpötila nähdään käyttämällä pyrometrisia keiloja tai mittaria.

9.8.2013

Uunilevyt ja arinalevyt paikoilleen. Uunilevyille suoja-aine ennen polttoa. Uunilevyt ja hyllylevyt täytyy ottaa käyttöön hitaasti lämmittäen ad. 100°C, tämä voisi olla samalla uunikammion ja piipunlähdön muurauksen ensimmäinen hidas käyttöönottolämmitys.

Uunin I poltto: Tein ensin hitaan lämmityksen 100°C:een ja sen jälkeen jatkoin ad. 800°C, että myös uunin lakivalu valmistui – eli kovettui. Jännitys tiivistyy. Avasin uunin etuseinämälle ladotut tiilet illalla – kaikki hyvin, sekä levyt että laki säilyneet ehjinä. Laessa jokunen pieni halkeama, joihin lisäsin korkeanpolton samottisavea.

10.8.2013

II poltto: Ensimmäinen varsinainen poltto uuni täytettynä (kuva 19). Pitkä raakapoltto, eli alkaen pienellä tulella, hitaasti lämmittäen ad 500°C ja sitten nopeammin ad 850°C. Puita täytyy pilkkoa pienemmäksi. Sytytys arinan alta ja kun kunnon hiillos alla, lisätään puita arinalle, jolloin saadaan parempi veto. Vetoa säädellään tarpeen mukaan (lämpötilaa seuraten) uunipeltiä sulkemalla ja avaamalla. Jätin uunin jäähtymään yön yli (uunipelti suljettuna). Polton kesto n. 5 tuntia.

Kuva 19. Uunin ladonta

1.8.2013

Uunin avaus – kaikki ehjiä ja väri näyttää hyvältä.

Poltin tynnyriuunilla joitakin raku-polttoja. Osan onnistuessa, osan hajotessa. Mattakuparilasitteella kokeiluja → savustus kuten rakusavustus, mutta niin, ettei esineen päälle laiteta savustusmateriaalia. Yrityksenä saada vihreän ja sinisen eri sävyjä. Ongelmana savun tuotto, ei pala mielestäni tarpeeksi kauan. Tein kokeiluja mustasavupoltosta.

Mustasavupoltossa raakapoltetut työt laitetaan sahanpurun, kuivien lehtien ja rutattujen sanomalehtien kanssa tynnyriin ja sytytetään palamaan, lisätään päälle olkea sekä purua liekkien tukahduttamiseksi, kansi päälle ja annetaan palaa loppuun ja jäähtyä. Rasvatonta maitoa voidaan käyttää lisäämään mustumisen tehoa, tällöin pinnasta tulee syvän mattamusta.

On varottava liian suuria lämpötilanvaihteluita – eli on maltettava antaa jäähtyä hitaasti, jopa yön yli. Ongelmana ainakin minulla oli saada savua syntymään kylliksi, tuppasi sammumaan kohta kun kannen sulki.